

Саадалов Т.Ы., Зикирова Г.А.

ОКУТУУНУН НАТЫЙЖАЛАРЫ ТҮШҮНҮГҮ

Саадалов Т.Ы., Зикирова Г.А.

ПОНЯТИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ

T.Y. Saadalov, G.A. Zikirova

THE CONCEPT OF LEARNING OUTCOMES

УДК: 37.373.6:51

Бул макалада окутуунун натыйжалары компетенциялардын деңгээлин туюнтуучу каражат, студент программаны окуп аяктагандан кийин эмнени айтып, эмнени көрсөтүп, эмнени демонстрациялап бере ала тургандыгынын формулировкасы экендигин андап түшүнүүнүгө боло тургандыгы айтылат. Окутуунун натыйжаларын жогорку окуу жай аныктайт. Компетенциялар билим берүү программаларынын жана окутуу процессинин максаты. Компетенциялар билимдерден, билгичтиктерден, көндүмдөрдөн, установкалардан, мотивациялардан, нарк-насилдик баалуулуктардан куралат. Аларды программаны аяктагандан кийин шыр эле аныктай коюу өтө татаал. Компетенцияларга студенттер алынган окутуунун натыйжаларынын жана практикалык натыйжанын, практикалык тажрыйбанын негизинде ээ болушат. Компетенцияларга студенттер алынган окутуунун натыйжаларынын жана практикалык тажрыйбанын негизинде ээ болушат. Окутуунун натыйжалары – бул айрым модулдар, дисциплиналар, окутуу циклдери арасындагы өзүнчө бир бекемдөөчү субстанция экендиги айтылат.

Негизги сөздөр: компетенттүүлүк, компетенция, билим, билгичтик, көндүм, тапшырмалар, компетенттүүлүк мамиле, болочоктогу адистер, стимул, натыйжа.

В данной статье говорится, что можно осознавать, что результат обучения – это средство, выражающее уровень компетенции, формулировка того, что студент может рассказать, показать и продемонстрировать после окончания обучения программ. Результаты обучения определяются высшим учебным заведением. Компетенции являются целями образовательных программ и процессов обучения. Компетенции состоят из знаний, умений, навыков, установок, мотиваций, ценностных ценностей. Их очень сложно определить сразу после завершения программы. Компетенции приобретаются студентами на основе полученных результатов обучения и практического результата, практического опыта. Компетенции приобретаются студентами на основе полученных результатов обучения и практического опыта. Результаты обучения – это отдельная укрепляющая субстанция между отдельными модулями, дисциплинами, циклами обучения.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, знание, умение, навыки, задания, компетентностный подход, будущие специалисты, стимул, результат.

This article states that it is possible to realize that the learning outcome is a means of expressing the level of competence, the formulation of what the student can tell, show and demonstrate after the completion of the training programs. The results of training are determined by the higher education institution. Competencies are the goals of educational programs and learning processes. Competencies consist of knowledge, skills, attitudes, motivations, values. They are very difficult to determine immediately after the completion of the program. Competences are acquired by students on the basis of the received results of training and practical result, practical experience. Competencies are acquired by students on the basis of learning outcomes and practical experience. Learning outcomes are a separate reinforcing substance between individual modules, disciplines, learning cycles.

Key words: competence, knowledge, skill, skills, tasks, competence approach, future specialist, incentive, result.

Кийинки мезгилдерде “окутуунун натыйжалары” түшүнүгү Болонья процессинин документтеринде алдынкы планга чыгып, Европада, андан тышкары деле чоң жана кичине форумдарда көбүрөөк талкууга алынып жаткандыгы көрүнүп турат. Мисалы, сапат кепилдигинин APQN агенттигине тиешелүү Азия-Тынч океан тармагынын форуму электрондук форматта бир ай бою (февраль 2011) өз талкуусунун окутуунун натыйжаларын аныктоого жана баалоого арналган. Ал эми 2012-жылы билим берүү министрлеринин Бухаресттеги коммюникесинде билим берүүнүн ачыктыгын, баалоонун жана таануунун механизмдерин калыптандырууда “окутуунун натыйжалары” түшүнүгүнө эң эле орчундуу система жаратуучу роль ыйгарып, Европа билим берүү алкагында жогорку билим берүүнү консолидациялоо үчүн окутуунун натыйжаларын өнүктүрүү, түшүнү жана практикалык колдонуу ECTSти, дипломдорго европалык тиркемени ийгиликтүү кийирүүгө, окутуунун мөөнөттөрүн, квалификациялардын улуттук алкактарын таанууга жана сапаттын кепилдигине милдеттүү талап болуп эсептелери, ECTSти колдонуучулар үчүн жетектеме толугу менен окутуунун натыйжаларына жана окуп-үйрөнүүнүн мурдагы мөөнөттөрүн таанууга изилденгедигине кепилдик берилгени белгиленген [1].

Болонья декларациясынын жана Болонья процессинин алкагында өткөрүлгөн кийинки кеңешмелердин айрым негизги алкагында өткөрүлгөн кийинки айрым негизги моменттерин төмөнкүчө жалпылоого болот:

- Жогорку билим берүүнүн Европалык мейкиндиги европалык жогорку билим берүү системасынын эл аралык атаандаштыкка туруштук берүүсүн жогорулатууну камсыздайт.
- Квалификацияларды жана квалификациялык структураларды баяндоонун традициялык ыкмаларын жакшыртуу зарыл жана алардын ачыктыгын камсыздоо керек.
- Бардык студент- бүтүрүүчүлөр автоматтык түрдө жана акысыз кеңири тараган европа тилдеринин биринде дипломго тиркеме алышат. Студент ээ болгон квалификация түшүнүүнү жана салыштырууну жеңилдетүүчү стандарттуу форматта баяндалат. Мындан тышкары дипломго тиркемеде берилген жогорку билим берүүнүн квалификациясынын мазмуну жана структурасы баяндалат. Бул документтин максаты- ачыктыкты камсыздоо жана таанылууну жеңилдетүү.
- Даражалардын системасы негизги эки циклден турат - биринчи цикл бакалавр мөөнөтү 3 жылдан кем эмес, магистр жана доктор даражасына алып келүүчү - экинчи цикл. Кийинчерээк доктордук даражаны өзүнчө үчүнчү циклге белгилөө, мобилдүүлүк кеңейтүүгө жардам берет. Академиялык кредиттердин которулуучу системасы сапатты камсыздоо областында европалык кызматташтыктын өнүгүүсүндө өбөлгө түзөт.
- Болонья процессинин маанилүү өнөктөштөрү катары жогорку окуу жайлардын жана студенттердин ролу тастыкталган.
- Жогорку окуу жайлар аралык кызматташтыкты, студенттер, окутуучулар жана изилдөөчүлөр үчүн мобилдүүлүктүн окуу программалары, схемалары жогорку билим берүүдө европалык өлчөмдүү (ченемди) өнүктүрүүгө кол кабыш болот.

“Окутуунун натыйжалары” түшүнүгүнүн 2005-жылы квалификациялардын европалык структурасын иштеп чыгуу боюнча жумушчу топ пайдаланып, ал ECTSти (зачеттук которуунун жана чогултуунун европалык системасы) колдонуучулар үчүн Жетектемеде так аныктамага ээ болгон: Окутуунун натыйжалары – бул “окуу үйрөнүүчү билим алуу мөөнөтү аяктагандан кийин эмнени билиши, түшүнүшү жана же демонстрациялап (жасап) бере алуу абалында болушу кандайча күтүлө тургандыгынын формилровкасы” [2].

Мындай түшүнүктүн кийрилиши алдын ала

жүргүзүлгөн өтө көлөмдүү изилдөө иштери менен шартталган, тактап айтканда Дублин дескрипторло-рунда 4 деңгээлдеги өздөштүрүүгө карата талаптар баяндалган. Квалификациялардын жалпы европалык алкагында окутуунун натыйжалары 8 деңгээл боюнча жазылган. Анын 6 деңгээли бакалавриатка, 7 деңгээли магистратурага, 8-деңгээли PhDге тиешелүү. Квалификациялардын жалпы европалык структурасында бул дескрипторлор окуу ишмердигинин негизги аспектери боюнча “окутуунун натыйжалары” катары аныктамага ээ болушат. Ошентип, ар түрдүү деңгээлдерге тиешелүү окутуунун натыйжаларына талаптар Дублин дескрипторлору жана квалификациялардын Улуттук алкактары аркылуу берилет. Ал аспектилер төмөнкүлөр:

- билүү жана түшүнүү;
- билимди колдонуу жана түшүнүү;
- пикирлөөлөрдү келтирип чыгуу;
- коммуникативдик билгичтиктер;
- өз алдынча үйрөнүү билгичтиктери.

Окутуунун натыйжалары 3 топтун алкагында формулировкаланат:

- билимде (технологиялык жана же практикалык);
- билгичтиктер (когнитивдүү-логикалык, интуитивдүү жана чыгармачыл ой; жүгүртүүнү колдонуу, практикалык методдорду жана инструменттерди колдонуу);
- жоопкерчилик жана өз алдынчалык.

Жаңы мамлекеттик билим берүү стандартында эки баскычтуу жогорку билим берүүнүн бакалавриат жана магистратура деңгээлдеринин айырмачылыктары эмнеде тураары негизинен белгиленген. Чет элдик эксперттер аларды билим жана түшүнүү, билимдерди жана түшүнгөндү колдонуу, коммуникация окуп-үйрөнүү көндүмдөрү областтарында айырмалап көрсөтүшөт [3].

Билим берүүнүн программасынын компетенцияларга жана окутуунун натыйжаларына багытталгандыгын туюнткан формулировкаларды келтирели:

- студент билимди жана түшүнүүнү демонстрациялоосу керек;
- студент билимди жана түшүнүүнү колдоно алат;
- студент билгичтикке ээ;
- студент маалыматты, идеяны, проблеманы жана чечимдерди жеткире алат;
- студентте окуп-үйрөнүү көндүмдөрү калыптанган.

Мындан окутуунун натыйжалары компетенциялардын деңгээлин туюнтуучу каражат, студент программаны окуп аяктагандан кийин эмнени айтып, эмнени көрсөтүп, эмнени демонстрациялап бере ала тур-

гандыгынын формулировкасы экендигин андап түшүнүүгө болот. Окутуунун натыйжаларын жогорку окуу жай аныктайт. Компетенциялар билим берүү программаларынын жана окутуу процессинин максаты. Компетенциялар билимдерден, билгичтиктерден, көндүмдөрдөн, установкалардан, мотивациялардан, нарк-насилдик баалуулуктардан куралат. Аларды программаны аяктагандан кийин шыр эле аныкай коюу өтө татаал. Компетенцияларга студенттер алынган окутуунун натыйжаларынын жана практикалык натыйжанын, практикалык тажрыйбанын негизинде ээ болушат. Компетенцияларга студенттер алынган окутуунун натыйжаларынын жана практикалык тажрыйбанын негизинде ээ болушат.

Окутуунун натыйжалары – бул айрым модулдар, дисциплиналар, окутуу циклдери арасындагы өзүнчө бир бекемдөөчү субстанция. Ал билимдик капиталдык мобилдүүлүгүн, ошондой эле анын топтолушун, таанылышын камсыздайт жана бул капиталдык квалификациялардын европалык структурасынын “курсу боюнча” бакалавр даражасына же магистр даражасына ж.б.у.с. конверциялайт. Мындай “конверсия” дипломдордо жана (европаспортто) европалык тиркемелерде чагылдырылат жана жумуштун анык бир тажрыйбасы менен чогуу кесиптик стандарттар боюнча квалификациялардын андан аркы сертификация системасы үчүн зарыл шарт болуп эсептелет [4].

Кыргызстанда жогорку билим берүүнүн жаңы структурасына өтүү менен байланышкан өтө көп проблемаларга квалификациялардын жалпы европалык структурасына шайкеш келген улуттук квалификациялардын алкагын кабыл алгандыгы кошумча маселе болуп турат. Бизде эми бул маселелерди чечүүнүн үстүндө иш жүрүп жатса, ал эми Европа Болокня процессинин алкагында дагы жаңы маселелер коюлууда:

- билим алууга тең укуктуулук;
- билим алууну улантууга мүмкүнчүлүк;
- бүтүрүүчүлөрдүн жумушка жайгашуусу;
- студентке борбордоштурулган окутуу;
- окутуунун илим жана инновациялар менен байланышы;
- эл аралык ачыктык;
- мобилдүүлүк;
- маалыматтардын топтолушу;
- натыйжалардын көп өлчөмдүү ачыктыгы;
- мүмкүн болгон баардык булактарды тартуу.

Салттык системада программаларды жана модулдарды иштеп чыгуу курстун мазмунунан башталары белгилүү. Окутуучулар программанын мазмунун

тандап, мазмунду окутуунун методдорун пландаштырып, андан кийин бул мазмунду баалашат эле. Мындай мамиле окутуучунун салымына жана ал материал студенттер тарабынан канчалык деңгээлде өздөштүрүлгөндүгүн баалоого карата фокусталаат, курстун баяндалышында, негизинен, лекцияда чагылдырылуучу мазмун жөнүндө айтылат. Окутууда мындай мамилени окутуучуга борбордоштурулган деп аташат. Адабияттарда бул мамиледе студенттин модулду же программаны ийгиликтүү аякташы үчүн эмнени жасай алышы керектигин аныктоодо татаалдык жарала тургандыгы белгиленет [3].

Бул мамилеге альтернативдүү студентке борбордоштурулган моделде модулдун же программанын аягында студент эмнени жасай ала тургандыгынын күтүлүшүнө басым жасайт. Ал натыйжаларга негизделген мамиле катары аныкталат.

Окутуунун натыйжаларына негизделген мамиле 1970-жылдары АКШда жүргүзүлгөн изилдөөлөрдөн башталган. Окутуудагы мындай мамиленин белгилүү жактоочуларынын бир Роберт Магер байкоо жүргүзүлүп жаткан натыйжалар үчүн атайын формулировкаларды жазуу идеясын көтөрүп чыккан. Бул формулировкаларды Р.Магер инструктордун максатта деп атаган. Инструктордун максаттарды жана ишмердиктин натыйжаларын колдонуп, Р.Магер окутуунун аягында орун алган окутуунун тибин жана бул окутуу кандайча бааланышы керектигин аныктоого далалат жасаган. Кийинчерээк инструктордун максаттар тагыраак аныкталган окутуунун натыйжаларына эволюцияланды.

Д.Гослинг жана Дж.Мун окутуунун натыйжаларына негизделген окуу методдорунун эл аралык деңгээлде популярдуулугу артып бараткандыгын белгилешет. Натыйжаларга негизделген метод кредиттик системаларда барган сайын көбүрөөк колдонулууда жана сапатты камсыздоо боюнча, квалификациялар боюнча улуттук мекемелер тарабынын кабыл алынууда. Мындай мекемелер катары Улуу Британиядагы жогорку билим берүүдө «сапатты камсыздоо агенттигин», Австралиянын, Жаңы Зеландиянын ж.б. квалификациялык органдарын атоого болот.

Окутуунун натыйжалары боюнча адабияттардын обзору бул терминдин бир катар окшош аныктамаларын бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берет:

Окутуунун натыйжалары – окуу ишмердигинин натыйжасында студент эмнени биле алат же жасай ала турган абалда экендигин аныктоочу формулировка.

Окутуунун натыйжалары – окутуунун натыйжасында студенттин, эмнени билиши, тушушу жана жасай ала турган абалда болушу керек экендигинин

так жана ачык баяндалышы.

Окутуунун натыйжалары – бул курстардын аякташынын натыйжасында биздин студенттердин эмнени билиши, түшүнүшү жана жасай алышы үчүн биздин эмнени каалай тургандыгыбыздын так жана ачык формулировкалары.

Окутуунун натыйжалары – бул окуу мезгилинин сонунда окуучу эмнени билиши, түшүнүшү жана жасай ала турган абалда болушу, ошондой эле кандайча бул окутуу демонстрацияланышы керек экендигин формулировкасы.

Окутуунун натыйжалары программа аяктап бүткөндөн кийин билимдер, билгичтер, көндүмдөр жана максаттуу багыттар көз карашында окуучулар эмнени демонстрациялай ала тургандыгын баяндайт [5].

Эдинбургдагы Болонья семинарында (2004) Стивен Адамды докладында окутуунун натыйжасына төмөнкүдөй аныктама берилген: окутуунун натыйжасы – бул модулдук/курстук бирдиктин же квалификациянын бүтүшүндө ийгиликтүү студент же окуучу эмнени жасай ала тургандыгы кандайча кутулушунун жазуу түрүндөгү формулировкасы.

Ошентип окутуунун натыйжасынын жогоруда келтирилген аныктамаларында маанилүү айырмачылыктар жок экендиги көрүнүп турат. Бул аныктамалардан төмөнкүлөр келип чыгат:

- Окутуунун натыйжалары эмнени окуп үйрөнгөндүгүнүн мазмунуна эмес, окутуучулардын жетишкендиктерине фокусталаат;

- Окутуунун натыйжалары окуу ишмердигинин аягында окутуунун эмнени демонстрация жасай алышына фокусталаат.

Окуу процесси катары, мисалы, лекция, модуль же бүтүндөй программа болушу ыктымал. Окуучулар көп учурда окутуунун натыйжаларын айрым сабактар же лекциялар үчүн пландаштырса да, негизги акцент окутуунун натыйжаларын модулдар үчүн жазууга жасалаат.

Адабияттар:

1. Абдыкеримова А.С. Окутууну Болон процессине өткөзүүдө студенттердин жеке иштерин уюштуруунун ролу [Текст] / А.С.Абдыкеримова, Р.Рапкамова. / Известия вузов, №3. - Бишкек, 2013.
2. Зикирова Г.А. Деловое отношение и профессиональная компетентность / Г.А. Зикирова. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана, №1. - Бишкек, 2019.
3. Маклаков А.Г. Профессиональный психологический отбор персонала [Текст] / А.Г.Маклаков. Теория и практика. / Учебник для вузов. - СПб.: Питер, 2008. - С. 480.
4. Зикирова Г.А. Особенности преподавания геометрического материала взаимосвязанного изучения свойств плоских и пространственных фигур в технологических колледжах [Текст] / Г.Зикирова. / Известия вузов, №1. - Бишкек, 2014.
5. Турдубаева К.Т. Компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалардын иштеп чыгуунун өзгөчөлүктөрү / ОшМУнун жарчысы, №3, Атайын чыгарылыш, 2018. - 183-187-бб.